

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Altsächsische Sprachdenkmäler

[Hauptbd.]

Gallée, Johan Hendrik

Leiden, 1894

Lateinische glossen im Essener Evangeliar, welche sich nicht in dem
Lindauer Evangeliar finden.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42598

LATEINISCHE GLOSSEN IM ESSENER EVANGELIAR, WELCHE
SICH NICHT IN DEM LINDAUER EVANGELIAR FINDEN.

MATTHAEUS.

31^a I, 1. R. Notandum quod hos ideo prenominavit, quia his Xristus fuerat ex eorum semine nasci promissus, sed quod Dauid preponitur Abraham ordo preposterus est, sed necessario commutatur: alioquin Abraham nominato ac deinde Dauid necesse habuit Abraham iterum nominare ut eius filium Dauid esse ostenderet.

I, 13. Abiud (pater meus iste).

„ 14. Azor (electus) Eliud (Deus dicitur meus).

„ 18. (Id est hominem . . . *).

31^b „ 20. R. Joseph fidelis erat uir, manifesta reuelatione non indigens, sed statim credidit que in somnis dicta sunt ei.

I, R. Ad hoc vocauit eum filium Dauid ut Maria de stirpe (*sic*) eius esse ostenderetur.

I, 23. (Ut Euangelista dicit hoc nomen Emmanuel e. i. n. d.).

II, 6. in principibus (urbibus).

„ 13. R. Hoc factum est postquam Jhesus in templo presentatus est, postea fugit in Egyptum. Lucas praetermittit fugam Christi in Egyptum et statim **) postea reversionem eius in Galileam factam pro purificatione narrat.

32^a II, 18. in Rama (hoc est longe lateque dispersa).

II, 21. R. Non dixit accepit filium et uxorem, sed puerum et matrem, quasi nutricius non maritus fuit.

II, 22. in Judea (in tribu Juda) pro Herode patre suo (in uice patris sui Herodis).

II, 22. R. Galilea interpretatur transmigratio perpetrata, Nazareth uirgultum siue flos et significat ecclesiam, que ab in fidelitate ad fidem a uiciis ad uirtutes transmigrauerat et pullulat in perfectione bonorum operum, florescitque in uirtutibus.

I, 1. Hieron.
II, 18. Hrab.

I, 20. R. 2. Hieron. Hrab.
II, 22. Beda.

II, 13. Aug. II, 1305. Beda.

*) das weitere unlesbar.

**) *statim* über et gesehrieben.

32^b III, 2. (Quia ille appropinquabat qui coelestis regni reserabit aditum).

III, 3. (Scriptum dicit: qui uox erat domini per ipsum loquentis).

III, 9. R. Nolite de carnali prosapia patriarchę Habrahę gloriari, quia nemo in semine Habrahę estimatur nisi qui eum fide et operibus imitatur.

Lapides ethnicoſ (gentiles) uocat propter duriciam cordis uel quia lapides colebant.

III, 10. R. Arbor autem genus humanum significat, securis redemptorem. Nam sicut securis de manubrio constat et ferro, sic redemptor ex humanitate et diuinitate. Sed incidit de diuinitate quia in iudicio apparens abscondit prauis facultatem ultra peccandi.

III, 11. (Ac si diceret celestem eius naturam mihi usurpare non presumo, quia de uirili semine natus sum).

(Id est in gratiam spiritus sancti et in remissionem peccatorum).

33^a III, 12. aream (ecclesiam) suam et congregabit triticum in horreum suum (id est sanctos suos conlocat in caeleste regnum) — igni inextinguibili (id est in æterna damnatione).

III, 14. Xristus neminem baptizauit, baptizandi officium discipulis suis commisit, etsi potestatem baptismi nulli eorum tribuit etc.

III, 16. R. Non aliquis putare debuit tunc primum Xristo celestia archana paterent, cum triginta annos etatis in se habuit, nam in ea etate erat cum baptismum *percepit*, dum credere debemus, quando de celo ad terram descendit in diuinitate de patris sinu eum non recedere.

IV, 2. esuriit (sinit se esurire ut diabolo temptandi occasio daretur).

IV, 5, in sanctam ciuitatem (ideo sancta quia ibi unius dei erat cultura).

IV, 6. R. Permisit se a diabolo subleuari sed ad imperium eius deorsum mitti noluit. Hoc nobis etiam exemplum dedit, quia, si quis nos suadet uiam ueritatis scandere, illi obtempe

III, 2. Beda. III, 3. Beda. III, 9. 1. Beda. 2. Hieron.

III, 10. Hrab. III, 12. Hrab. III, 16. vgl. Hrab.

IV, 2. Hrab. Hieron. IV, 5. Hieron. IV, 6. Vgl. Beda Hrab.

remus, sed si uult ad ima cadere, eum non audiamus.

IV, 7. (scriptum est hominibus non diabolo).

„ „ R. Ne quis ita dominum temptare debet ut se ipsum in ignem siue in aquam uel in aliud aliquod periculum mittat et sic comprobat si deus eum liberare uelit.

IV, 8. R. Non quod mons tam altus sit a quo mundus omnis uideri possit, sed in aere assimilauit montem unde omnia mundi regna uidere potuit.

33^b IV, 9. adoraueris me (hoc per superbiam dixit ut homines putarent eum cunctis terris dominari).

IV, 17. exinde coepit (Johanne tradito in carcere).

34^a V, 7. misericordiam (eternam) ... consequentur (a misericorde iudice).

V, 11. uobis (homines) R. Apostofam facit ad apostolos, predicens passiones, quas pro nomine eius passuri erant, dicens...

35^a V, 38. (s. eius qui tibi credere non uult sed te cogit iurare).

„ 47. (s. miliaria).

„ 42. ne aduertaris (i. ne inanem dimittas).

„ 43. dictum est (s. in ueteri lege). R. Ubi hoc in lege scriptum est non iustis iubetur sed infirmis licitum est, qui hoc aliter obseruare nequebant.

V, 45. R. Ubi in prophetis vel in psalmis orationes inueniuntur (s. maledicant), quasi sint maledictiones, non ita intelligere debemus, quod dictae sunt maledicendo sed prophetando.

„ „ qui facit (i. sinit).

„ „ R. Sol significat Xristum, qui in humanitate sua apparet et malis et praedicauit iustis et iniustis.

V, 47. fratres uestros (i. cognatos et amicos) ... ethnici hoc faciunt (gentiles fratres tantum salutant).

V, 48. perfecti (in dilectione inimicorum).

36^a VI, 9. Pater noster. (Nominat Dominum patrem nostrum ut sciamus nos omnes fratres esse et filios suos ... in sanctis caelis) nomen (Nomen quod a te in baptismo perceperimus ut Xristiani nominemur ... bonis operibus quo per resurrectionem cum Xristo debemus regnare ut sicut angeli tibi ministrant in caele ita etiam in terra) panem (Da nobis in

IV, 9. vgl. Hieron.

V, 7. Beda.

V, 11. Beda.

V, 42. Beda.

V, 45. R. Sol. nach Beda.

V, 48. Beda.

praesenti tempore panem, qui est super omnem substantiam i. praecliosior cunctis opibus), (panis significat uictum, quo corpus nutritur, et verbum Dei, quo anima reficitur). (si hanc promissionem in oratione mentimur, non oratio nostra fructum habet, sed magis nosmet ipsos in oratione deuincimus). (Dominus nullum in temptationem inducit, sed si quem suo auxilio dimitit hunc in temptationem induci permittit). a malo (i. a diabolo et cunctis malis sacerdotalibus).

37^b VIII, 6. puer (i. servus).

„ 7. R. Potuit eum Dominus uerbo tantum sanare sed nobis exemplum humilitatis ostendit, quia non dignatus est servum visitare.

VIII, 8. R. Licet centurio fidei et bonorum sibi esset operum conscient, tamen, quia gentilis erat, sciebat se non dignum Christum hospitem suum esse.

VIII, 9. R. Quasi diceret: cum ego, qui sub alterius potestate sum, servis meis talia precipere valeo, quanto magis tu, qui sub nullius dictione es, sed es super omnia, non tantum per corporalem aduentum, sed etiam per ministeria angelorum potes imperare infirmitati, ut recedat et recedet et sanitati ut ueniat et ueniet.

sub potestate (s. Cesaris vel tribuni).

VIII, 10. R. Non loquitur de retro patriarchis sed de presentibus Judeis.

38^a VIII, 11. ab oriente (i. ex omnibus gentibus) ... venient (s. ad fidem) ... et recumbent (i. requiescent).

VIII, 12. R. Per fletum et stridorem dentium demonstratur gemina poena gehennæ, nimium ferooris et intolerabilis frigoris.

VIII, 16. spiritus (immundos) ...

„ 18. trans fretum (i. Galilee).

„ 19. R. Nam signorum uidens multidudinem ob hoc uoluit sequi salvatorem ut lucra ex operum miraculis querebet; hoc idem desiderans quod et Simo magus a Petro emere voluerat. Scriba iste simpliciter, si dixisset domine sequarte, non fuisset repulsus a domino, sed quia magistrum unum hominem estimabat (R. th ut alium Xrs.); ideo non habet locum in eo quo possit Jhesus reclinare suum caput.

38^a VIII, 20. vulpes foueas (in corde tuo quia dolosus es), (quia elatus es, dolosus et elatus, me non sequeris).

VIII, 20. nidos R. Ac si dicat quid me propter diuitias seculi uis sequi, qui tante sim paupertatis ut ne hospiciolum quidam habeam; per uulpes astutia designari potest, per uolucres malignos spiritus, qui cor inhabitabant.

VIII, 22. R. Mortuus mortuum sepelit cum peccator peccatori adulatur.

VIII, 22. R. Quantum mali in illo tantum boni uidebat in isto. sequere me, dixit nolenti et alium reperiebat uolentem; fides cordis eius domino se ostendebat sed parentum pietas differebat. Honorandus est pater sed oboediendum est domino. Amandus est generator sed preponendus est creator. Ego, inquit, te ad Evangelium uoco, ad aliud opus mihi necessarius es, inane est hoc quod uis facere. Sine mortuos sepelire mortuos suos.

39^a IX, 9. Id est imitatus est, bene sequebatur relinquens propria, qui ante rapere solebat aliena et quomodo sequendum sit docuit quod, contemnans negotia aliena humana, factus est fidelis dominicorum dispensator talentorum.

IX, 9. vidit (s. intuitu misericordiae) ... Matheum (gentilis erat).

IX, 10. factum (accidit) ... in domo (Matthei). R. uidentes Matheum publicani a peccatis conuersum et misericordiam a domino consecutum per poenitentiam etiam ipsi non desperant salutem.

39^a IX, 12. R. Se ipsum dicit medicum, cuius cruore sanati sumus. Sanos autem et iustos appellat eos, qui sub lege erant, suaque iusticia presumentes euangelii gratiam non querunt. Eos vocat male habentes, qui consciue fragilitatis Xristi gratie penitendo colla submittunt.

IX, 13. R. Ac si dicat uos in offerendis sacrificiis uos iustos esse iactantes peccatorum consortia declinatis. Sed ego magis misericordiam uolo prestare peccatoribus per poenitentiam ad me conuersis. Unde mox subditur: non ueni uocare

VIII, 20. Beda.

IX, 9. Beda.

IX, 13. Hrab. Beda.

VIII, 22. vlg. Beda.

IX, 10. Hieron. Hrab.

IX, 9. Beda.

IX, 12. Beda.

iustos sed peccatores. Hac sententia suggillat phariseos qui se iustos estimabant. Ac si dicat non ueni ut extollerem falso se iustificantes sed ut poenitentes misericordia ad me colligerem.

Mt. IX, 14. R. Hoc ideo dixerunt quod discipuli Johannis cum Phariseis concordes fuerunt.

IX, 15. R. Xristus fuit sponsus, sancta ecclesia erat sponsa, filii autem sponsi erant apostoli.

39^b Mt. IX, 17. R. Utres novi significant apostolos, uinum nouum significat spiritum sanctum, qui super eos uenit.

IX, 27. transeunte (de domo archisinagogi ubi filium sanauit).

IX, 28.¹ R. Fidem interrogat ut fidem confessio promat, quia corde creditur ad iusticiam, ore autem promittitur confessio. „facere (ut oculos vestris inluminem”²).

IX, 29. R. Quia iam mentem uestram fides inluminat, ipsa uobis lumen oculorum restituat.

IX, 30. ne quis sciat (nemini hoc dicite).

„ 31. R. Dominus causa humilitatis iactantię gloria fugiebat, nam propter memoriam gratie non possent tacere beneficium et misericordiam, quam illis fecit.

40^a IX, 34. R. Quia uirtutem negare non poterant eius opera calumniabantur.

IX, 35. languorem (s. corporum) . . . infirmitatem (s. animarum, ut quos sermo suadere non poterat, opera et uirtutes ad fidem persuaderent.

IX, 35. R. In urbibus videlicet et castellis, in magnis et parvis predicatorum euangelium, non considerans potentiam nobilium sed salutem credentium.

X, 23. R. Non timendo passiones sed declinando ut seminariu[m] euangeli per uos toto orbe dilatetur.

41^b X, 34. R. Quia unaqueque domus et infideles et fideles habuit, ideo bonum bellum missum est ut pax separaretur gladio predicationis, sic uidelicet ut alii dimicent contra fidem, alii pro fide.

IX, 15. Hieron.

IX, 29—31. Beda.

X, 23. vgl. Beda.

IX, 17. vgl. Beda.

IX, 34. Hieron.

X, 34. Beda.

IX, 28.¹ Beda, ² Hrab.

IX, 35. R. Hieron.

X, 41. R. Licet indignus sit qui susceptus fuerit, susceptor tamen ipsam mercedem accipit quam si bonum prophetam suscipieret.

42^b XI, 23. R. Quia exaltata es usque ad celum, meo hospitio et meis signis, ideo maioribus plectaris suppliciis quod his credere noluisti.

XI, 25. R. Gratias egit patri, quod humilibus apostolis reuelauit sacramenta aduentus eius et quod ea abscondidit a scribis et a Phariseis, qui sibimet ipsis sapientes uidebantur.

43^a XII, 6. R. Se ipsum dicit, qui tempus et sacerdotes et sabbata in sua potestate habuit.

XII, 7. R. Melius est homines de periculo famis liberare quam deo sacrificium offerre, salus hominum est deo placabilis hostia. R. (cum venisti *).

43^b XII, 46. R. Filii Marie *fili* matertere eius fuerunt, etiam alii eius cognati, qui ei seculari familiaritate fuerunt coniuncti.

44^b XIII, 24. R. Homo qui seminauit semen bonum filius est hominis, bonum semen filii est regnum.

XIII, 28. R. Hic nobis exemplum patientie ut sicut paterfamilias in dolo inimici patiens fuit sic et nos si ab aliquo ledemur non statim ad vindictam sed magis ad tolerantiam recurramus.

45^a XIII, 41. R. In presenti hoc seculo fulget lux sanctorum coram hominibus, post consomationem uero mundi ipsi iusti fulgebunt sic sol in regno patris eorum.

47^a XIV, 19. R. Discubere super foenum est flores et uoluptates huius seculi et illecebras carnis mentis despectu calcare.

XV, 14. R. Ob dominus sanctum Petrum corripuit quod parabolice dictum putauit quod perspicue locutus est.

XV, 21. R. Ideo illum Dauid filium vocare nouerat.

„ 21. inde (de terra Genesareth).

„ 22. filia mea (filia huius Cananitidis significat animas credentium a demone uexaturas).

X, 41. vgl. Hieron.

XII, 6. vgl. Beda.

XIII, 28. Beda.

XV, 14. Hieron.

XI, 23. Beda.

XII, 46. Hieron.

XIII, 41. Hieron.

XV, 21. Hieron.

XI, 25. Beda.

XIII, 24. Hieron.

XIV, 19. Beda, Hieron.

XV, 21, 22. Beda, Hieron.

*) eingekratzt.

- XV, 23. Discipuli adhuc Xristi mysteria nesciebant.
 „ 24. Non ideo dixit quod ad gentes missus sit etc.
 „ 26. Per hanc Cananitidis fidem patientiamque humilitas ecclesiae declaratur.... Hoc non causa fecit superbie.
 XV, 27. O mira rerum conversio.
 Propter humilitatem matris et per fidem eius filia a demone liberata est.
- 49^b XVI, 15. R. Ad hoc illos interrogat, ut confessionem eorum digna mercede remuneraret.
- 50^a XVI, 23. (quia contraria loqueris uoluntati meae contrarius appellaris). R. Satanas interpretatur aduersarius siue contrarius: quia contraria, inquit, loqueris uoluntati meae debes aduersarius appellari.
- 50^b XVII, 2. R. Non solum facies eius sed et uestimenta mutantur quia, sicut aliis euangelista testatur, in tantum alba essent facta, qualia fullo super terram non potest facere.
- XVII, 3. Secundum alium euangelistam narrabant ei quae Hierosolymis passurus erat. Scribis enim et Phariseis temptantibus se et de celo poscentibus signa dare noluit sed pravam postulationem eorum prudenti responsione confutauit. Hic uero in monte Tabor ut apostolorum augeret fidem hoc signum dedit, quod eis Helyam de celo uenientem, quem igneo raptum nouimus curru ad celum.... Moysen uero ab inferis resurgentem ostendit.
- XVII, 6. R. Triplicem ob causam pauore terrentur, uel quia se errasse cognouerant, uel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia dei patris uocem loquentis audierant; timuerunt siue uocem quam audierant, sive lumen quod uiderant.
- 51^b XVIII, 1. R. Quia discipuli uiderant pro Petro et Domino equale tributum redi, arbitrati sunt omnibus Petrum esse prelatum, ideoque interrogant quis celorum maior sit in regno celorum, hoc est in ecclesia.
- 53^b XIX, 27. R. Ad hoc respondet quod adolescenti dicitur: uade et uende omnia que habes et da pauperibus; uel ad hoc respondet quod dixit: nullum divitem diuicias habentem in regnum celorum intrare non posse.

XV, 23. Hieron.
 XVI, 15. Beda.
 XVII, 3. Hieron.

XV, 26. Beda.
 XVI, 23. Beda, Hieron.
 XVII, 6. Hieron.

XV, 27. Hieron, Beda
 XVII, 2. Beda.
 XVIII, 1. Hieron.

54^a XX, 19. R. Discipuli adhuc carnales erant et ministerium crucis ignorabant et quia uerum dominum eum esse cognoscebant, nequaquam eum mori posse uel uelle putabant, et quia in parabolis sepe illos allocutus est, existimabant, cum aperte de morte eius dixisset, in parabolis eos alloqui et aliud signare.

54^b XX, 34. R.¹ Caeci isti genus humanum significant, quod in parente primo a paradysi gaudiis expulsus claritatem supernae lucis perdidit, sed dum filius dei nostrae carnis mortalitatem suscepit, humanum genus lumen, quod perdiderat, recepit.

Turba, quae clamantes caecos increpauit desideriorum carnalium turbas tumultusque uitiorum designat, quia cum instinctu diuinae gratie amor dei in cor nostrum uenerit et post perpetrata uicia ad dominum conuerti et perpetrata plangere uolumus, occurruunt cordi fantasmatu malorum, que fecimus et mentis nostrae intentionem conturbant et sollertia orationis premunt.

Quia quanto grauiori carnalium tumultu cogitationum preminur tanto ardentius orationi insistere debemus, quatenus domini misericordia cogitationes malas superet et ueniam quam precamur accipiamus.

R.² Horum cecorum, qui nihil a domino nisi lucem petebant, nos imitemur exemplum, ut nec falsas diuitias nec terrenos honores a domino sed lucem eternam queramus.

Item sequitur qui bonum quod intelligit operatur. R.³ Quia ergo corporali rerum delectatione a gaudio eterno cecidimus per penitentie amaritudinem illuc redeamus. Quid tam amarum est quod homo pro se ipso pati non debeat cum tam multas dominus pro hominibus pertulit iniurias; si ergo per penitentiam gaudium retributionis querimus sic fit ut non solum nostra in domini uirtute imbecillitas perficiatur sed etiam ad laudem dei alios accendat.

XXI, 12. R. Propter avariciam sacerdotum altaria mensas appellabat, quia nummi in his computabantur

56^a XXI, 32. R. Sed iusticiam uestram preferentes, legem uos facere iactabistis.

58^a XXIII, 23. In lege dominus precepit sacerdotibus omnium

XX, 19. vgl. Marcum IX, 32.

XX, 34.¹ vgl. Beda in Luc. 18, 35, 38.

² Beda in Mt. R.³ Beda in Marcum X, 52.

XXI, 12. Beda.

XXI, 32. Hieron.

XXIII, 23. Hieron.

rerum offerre decimas in templo et nunc arguit eos avaricie quod studiose uilium holerum decimas exigant et maiora precepta pretermittant.

60^a XXIV, 29. R.¹ Non diminutione sui luminis sed quod obscurentur superueniente claritate vere lucis.

XXIV, 29. R.² i. multitudine angelorum terrebuntur nam tunc uisibles cum Xristo apparent in iuditio.

XXIV, 31. In septima tuba septimi angeli cum dixerit: surge, surge, surge, omnes mortui resurgent.

61^a XXIV, 36. R. Nam cum utique dixit: pater scit, ideo dixit hoc, quod in patre filius scit; quid enim in die illa quod per uerbum non factum sit, per quod factus est dies?

62^b XXV, 40. (Hoc generaliter de omnibus pauperibus dicit qui egent victu vestimento solatio et etiam de his, qui sunt pauperes spiritu). R. Non mihi videtur generaliter dixisse de pauperibus sed de his, qui pauperes spiritu sunt.

XXV, 46. R. Hac sententia demonstrat quantum elemosina prevalet et quod peccata elemosinis redimenda. Iusti ob hoc tunc regnum celorum non accipiunt, quod numquam peccarunt, sed quia peccata elemosinis redimerunt. Perfidi uero ob hoc in Gehenna non mittuntur quia peccauerunt, sed quia peccata elemosinis redimere negligerunt.

Frustra Origenis diabolo et suis securoribus promittit post iudicium liberationem, cum dominus ipse supplicium eternum esse predicit, quia cum supplicium perpetuum est, perpetuaueriter in hoc torquentur hi, qui tunc sunt ad hoc destinati.

63^b XXVI, 17. In lege erat eis preceptum ut quarta decima die primi mensis, et dies appellatur pascha, manducarent uespere, hoc fuit ipse dies pascalis, et sequenti die azima coepissent manducare et septem dies manducassent.

XXVI, 23. Ceteri discipuli ita fuerunt contristati ut per tristiciam nihil gustare possent, sed Iudas infelix per temeritatem manum suam cum magistro misit in parapside, ut audacia malam eius conscientiam occultaret.

64^b XXVI, 49. R. Dominus non per simulationem eum oscu-

XXIV, 29. R.¹ Beda.

XXV, 40. Beda.

XXVI, 17. Exod. 12, 1—15, vgl. Beda Hist. eccl. V, 21.

XXVI, 23. vgl. Hieron. und Beda.

XXIV, 29. R.² vlg. Beda.

XXV, 46. Beda bis *predicat*.

XXVI, 49. vgl. Beda.

latus est, sed ne perditionem fugere uideatur et ut prophetia inpleretur que dicit: cum his qui oderant pacem eram pacificus, et quasi diceret, aliis indulgere potius debemus quam nosmet ipsos ulcisci.

66^a XXVII, 26. R. Barrabas latro et homicida a Iudeis dimissus est, i. diabolus, et qui usque hodie regnat in eis; et idcirco non mirum, si pacem Iudei habere nequeunt, quibus est dimissus. Seditionis auctor diabolus, qui iam olim patria lucis ob culpam superbie pulsus et in tenebrarum carcere fuerat missus, qui si nunc Barraban de filia.....

67^b XXVIII, 2. Ad hoc fecit quod lapidem de sepulchro reuolut, ut eius resurrectio hominibus manifestaretur.

MARCUS.

74^a III, 1. R. Hic homo genus humanum significat in fecunditate boni operis aridum.....

III, 2. R. Si sabbatis curaret, calumniari eum uoluerunt transgressorum fore legis; si non curaret, crudelitatis aut imbecillitatis arguant.

III, 6. R. Milites Herodis ob hoc Xristum insidiabantur et persequerantur, quia Johannes illum predicabat, qui aduersus Herodem dominum eorum erat in hoc, quod eum de uxore fratris sui arguebat.

74^b III, 14. R. Non sine certi causa mysterii fuit, quod XII erant, ut salutem mundi quam verbo predicarent suo numero ostenderent; ter enim quaterni XII sunt, nam per quadratas orbis plagas debuerunt predicare fidem sancte trinitatis.

76^a V, 7. Demones sciebant sibimet ipsis certum exicum futurum in iudicio domini et quia tunc eum inter homines in terris uersari uiderunt, putabant eum uenisse illos ad torquendum.

77^b VI, 4. R. Propemodium naturale est ciues ciuibus inuidere.

79^b VII, 5. Labiis eum honorabant ubi dicebant: magister, sed cor eorum longe erat ab eo, ubi uoluerunt eum capere in sermone dicentes: licet censum dare Cesari an non?

XXVII, 26. *dimissus* Hieron.

III, 6. vgl. Beda.

VII, 5. Beda in Mt. 15, 2.

III, 1. Mc. Beda.

III, 14. vgl. Beda.

III, 2. Beda.

VI, 4. Beda.

83^a IX, 32. Discipuli adhuc carnales erant et ministerium crucis ignorabant. . . .

IX, 33. Disputatio discipulorum inde orta, quia dominus Petrum et Jacobum et Johannem secum in montem excelsum Thabor seorsum duxit ibique secretum aliquid eis ostendit, et quia Petro claves regni celorum promiserat, putabant hos tres esse ceteris omnibus prelaturos, sicut Petrum supremum eleuaturum.

86^b XI, 17. R. Non solum in Iudea gente sed in omni loco per totum orbem non uocabitur dominus taurorum et hircorum et arietum sed dominus orationis.

88^b XII, 40. R. Ad hoc pernoctant, ut pauperi nummum tollant: pro arreptis rebus uiduarum simulabant se longam orationem fundere.

Maiorem damnationem accipiunt, qui pecuniam et orationem querunt, quam hi, qui orant, ut laudentur ab hominibus.

90^b XIV, 13. R. Pulchre homo laguenam portans occurrit, ut ostendatur hoc Pascha pro tocius mundi ablucione esse celebrandum, aqua lauachrum gratie, laguena eos designat per quos erat mundo ministranda.

95^a XVI, 9. R. Sorori Marthe et Lazari et quam de septem criminalibus purgauit uiciis *).

LUCAE.

100^a I, 10. R. In lege erat preceptum ut summus sacerdos septime mensis decimo die sanctum sanctorum intraret et incensum ferret, nam nullus hic intrabat, nisi summus sacerdos semel in anno. R. Beelzebub uir muscarum.

I, 14. multi (uicini et cognati tui).

102^a II, 4. R. Superna dispensatione professio census ita descripta est . . . ut dominus alibi natus insidiantis sibi Herodis furorem euaderet, qui, si Behtleemitis parentibus nasceretur, fugam eorum subitam callidus scrutator potuisset habere **) . . .

IX, 32. Beda.

XII, 40. Beda.

IX, 33. Beda.

II, 4. Beda.

XI, 17. Beda.

*) Von anderer hand.

**) Das weitere unleserlich.

105^b IV, 16. R. Mos erat Iudeis, ut die, quo festa colebant, se ad hoc uocabant, ut sacras scripturas audirent vel legerent; ut quos noua signorum operatione conuertere non poterat propheta lectione tamen corrigeret.

IV, 18. R. Cuius unctione in illo tempore adimpta est, quando baptizatus est in Iordane et Spiritus super eum in specie columbe descendit.

IV, 19. R. Ut eos, qui legis pondere erant grauati in remissionem gratiae spiritalis admitteret.

108^a VI, 11. R. Insipientia est eos qui salute indigebant, de nece saluatoris agere consilium.

VI, 21. R. Non Beati qui temporalium damna commodorum sed qui spiritualium flent detimenta uirtutum, nam eterna beatitudine consolabuntur.

110^b VII, 37. R. Sancti homines, qui diligentius inscrutantur voluta, dicunt hanc mulierem esse Mariam Magdalenam sororem Lazari.

113^a VIII, 53. R. Quia uerbum domini magis deridere uolebant quam credere, excluduntur et non erant digni uidere miraculum resurrectionis.

113^b IX, 16. R. Dominus fregit panem et post discipulis dedit, ut ponerent ante turbas, nam patefecit illis clausa sacramenta legis et prophetarum, ut illa per totum mundum predicarent.

116^a X, 20. R. Demones ex hominibus eicere interdum eius non est meriti, qui operatur, sed in uocatione nominis Christi et sepe ad condemnationem illi fit qui facit.

XI, 21. (Atrium significat mundum, quo ille utebatur mala pace ante aduentum Christi sine ulla contradictione).

XI, 27. (Ac si diceret non solum illa sola que genuit me corporaliter sed omnes, qui uerbum domini audiunt et custodiunt et spiritualiter in cordibus proximorum generant).

118^a XI, 33. R. De se ipso dominus loquitur hec, qui testam humane nature impleuit flamma sue diuinitatis, quam profecto lucernam nequaquam a credentibus abscondere uoluit.

Candelabro significat ecclesiam cui lucernam superposuit,

IV, 16—19. Beda.

VI, 11, 21. Beda.

VII, 37. vgl. Beda.

IX, 16. vgl. Beda.

X, 20 vgl. Beda.

XI, 21. Dasselbe an-

ders in Beda.

XI, 27. Dasselbe anders in Beda.

XI, 33. Beda.

quia nostris in frontibus fidem sue incarnationis adfixit.
119^a XII, 11. R. Quasi diceret uoluntatem uestram tantummodo
date pro Xristo: qui in uobis manet, hoc est Xristus, loque-
tur pro se ipso.

XII, 13. R. Dominus negat se diuisorem hominum esse,
qui ad hoc uenit ut homines cum se ipso et cum angelis
pacificaret.

XII, 15. R. Nemo diutius ob hoc vivit, quantum possi-
deat. Ex stulta prece, qua uir eum postulauit, dominus occa-
sionem illam tulit quod admonuit eos aduersus pestem auar-
itie, in quibus multi mortales supra modum laborant.

121^a XIII, 7. R. Per cultorem uineę designantur apostoli et
doctores alii qui presunt ecclesie et gerunt curam dominice
vineę, quorum S. Petrus apostolus primus extitit.

XIII, 9. Futurum tempus inditium eterne damnationis signat.
122^a XIV, 12. Non vetat quasi sit peccatum sed ne fiat nobis
presens retributio.

XIV, 13. Qui pauperes uel alios amicos ad conuiuium propter
dominum uocat, in futuro praemium percipiet; qui autem
gulosos propter lasciuiam inuitauit, in futuro poena plectetur
eterna.

123^b XV, 11. Id est dominus pater, qui duos populos, Iudaicum
scilicet et gentilem condidit; senior filius figurat Iudaicum
populum, iunior filius gentilem....

124^b XVI, 19. Cunctas parolas, quas dominus discipulis suis
dixit, ita factas esse intellegere debemus ut predixerat, quam-
uis spiritualiter aliud designarent. Diues significat Iudeum po-
pulum, qui cultum uite exterius habuit. Lazarus uero signi-
ficat gentilem populum.

XVI, 20. Canes cum lingunt ulcera, sanant ea et signi-
ficiant doctores et predicatores, qui per confessionem peccata
purgant.

126^b XVII, 32. Uxor Loht significat eos, qui in tribulatione
respiciunt et ab spe diuine permissionis se auertunt.

XVIII, 1. Is semper orat, qui in canonicis horis cotidie
dominum laudat et rogat. Justus numquam desistit orare nisi

XII, 13. Beda XH, 15. vgl. Beda. XIII, 7. Beda. XIV, 12. Beda.
XIV, 13. Beda. XV, 11. Beda. XVIII, 1. vgl. Beda.

justus ccesset esse, nam quicquid boni secundum dominum facit ad orationem illi deputabitur.

127^b XIX, 3. (et non poterat per turbam, quia statura pusillus erat.

124^a XIX, 16. R. Primus servus ordo doctorum est in circumcisionem missus ut unum deum, unam fidem, unum baptisma predicaret iussus est sed qui velut eadem mna x mnas adquisiuit, quando populum decem preceptis legis *) subiectum una fide sociauit.

128^a XIX, 17. fidelis (in uerbo dei).

130^a XX, 27. R. Saducei negant resurrectionem fieri corporum et dicunt animas cum corporibus interire, negant æciam angelos uel spiritus esse.

XX, 33. Quasi dicerent, si resurrectio corporis fit, illi septem fratres tunc turpiter rixabuntur de illa muliere una.

XX, 36. R. Hoc ita non est intellegendum quod electi soli resurgent et quod illi soli futuri sunt sine nuptiis, sed ita intelligi debet quod omnes homines boni et mali resurgent et quod manebunt in illo seculo sine nuptiis, sed dominus tamen fecit hic uerbum et solummodo de electis suis.

132^a XXII, 16. R. Ac si diceret nequaquam ultra mosaycum pascha celebrabo donec in ecclesia spiritualiter intellectum compleam in regno dei.

133^a XXII, 37. Scriptum est (in Isaia).

„ 32. R. Ac si diceret sicut ego tuam fidem orando protexi, ne Satana temptante deficiat, sic et tu infirmiores fratres exemplo confortare memento tue poenitentiae, ne de uenia forte desperent.

XXII, 48. (hoc est caritatis officio sanguinem effundis).

„ 50—51. unus (Petrus) sinite (progredi usque ad me).

„ 56. cum illo (cum Jhesu Nazareno).

133^b XXII, 60. R. Sanctus Petrus eandem linguam quam Judei loquebatur, sed proprietatem habebat de qua loquela eius cognosci poterat.

XIX, 16. Beda. XX, 27. vgl. Beda. XX, 36. Beda. XXII, 16. Beda.

XXII, 48. Beda. XXII, 49. Beda. XXII, 60. vgl. Beda.

*) über *legis* steht *ante*.

134^b XXIII, 23. Ut uidebant totam accusationem, quam aduersus dominum detulerant, nihil apud Pilatum prodesse, conuerunt se ad preces.

XXIV, 1. R. Sexta aromata *)

” 3. Altare eorum dominic benedict **)

137^a XXIV, 37. R. Apparuit oculis eorum talis qualem illum noverant et non credebant tertio die ueram carnem potuisse de sepulchro resurgere et ideo putabant se spiritum uidere.

137^b XXIV, 44. R. In mortali carne, in qua uos adhuc estis; resurrexerat in eadem carne, sed non erat in illa mortalitate, qua prius erat.

JOHANNES.

140^a I, 6. Postquam hec tenebre quoque gentium crassare coeperunt, necesse erat ut is mitteretur, qui lumen adesse nunciaret.

141^a I, 32. R. Sciebat tunc Johannes Xristum quis esset quando ad eum uenit ut baptizaretur ab eo et ei dixit: ego debeo a te baptizari et tu uenis ad me. Sciebat ergo ipsum esse agnum dei et iudicem totius mundi et priorem se; hoc uero nesciebat, priusquam spiritum sanctum in specie columbe super eum descendenter uidit, quod dominus filio potestatem baptismi usurpare uoluit, et nulli ministrorum dare, quamuis eis officium commendaret, quia siue bonus, siue sanctus, siue impius, siue impurus baptismum det, tamen si recte in nomine sancte trinitatis tribuat, baptismum est Xristi, non eius qui dat et ideo nemo bis potest baptizari. Baptizmum Johannis, quod Johannes in deserto fecit, fuit ipsius sancti Johanne. Ideo omnes, qui baptismum ceperant, si ad uitam eternam peruenire cupierunt, secundo in Xristi baptismo baptizari debuerunt, nisi Xristus solus, qui idcirco nullius baptismatis uel purificationis indiguit, quia solus sine peccato fuit.

142^a II, 13. (ex illa pascha tres anni erant ad passionem domini).

XXIII, 23. vgl. Beda.

XXIV, 44. Beda.

XXIV, 37. Beda.

I, 32. vgl. August. in Joann.

*) undeutlich.

**) undeutlich.

II, 16. R. Qui columbas uendebant significant eos, qui dona spiritus sancti pecunie comparent, quorum Simo magus unus fuit, qui spiritum sanctum pecunia de sancto Petro emere uoluit, sic in actibus apostolorum legitur.

144^a IV, 7. R. Non aquam desiderat bibere sed fidem mulieris totiusque sancte ecclesie, que per mulierem designata est.

IV, 9. R. Quinque libros Moysi acceptos habuerunt Samari-tani et quia idola colebant, Judei communionem cum eis habere nolebant, quia unum deum coluerunt.

145^a V, 3. R. Probata Grecum est et latine dicitur oues.

„ 4. Singulis annis uno tantum tempore angelus domini descendit in piscinam.

V, 4. R. Quisquis post Xristi martyrium fonte baptismatis in confessione unius fidei lauabatur ab omnibus delictis suis mundabatur.

V, 5. R. Defectus erat duorum annorum, quod quater de-cem non sunt; quaternarius numerus significat quattuor libros sancti euangeli, denarius numerus decem precepta legis. . . .

149^a VI, 58. patrem (in participatione diuinitatis) me (in par-ticipatione mei corporis).

VI, 59. panis (corpus meum) (non est it de isto pane sicut fuit de manna, que patres nostri manducauerunt).

149^b VI, 72. Filio Symonis quem dicimus Scarioht, quia de villa erat, que dicitur Scarioht.

VII, 3. R. Qui ei de Sancta Maria matre eius seculari con-sanguinitate erant coniuncti.

150^a VII, 14. (mediante). R. Soenophie eorum, nam septem die-bus eos colebant.

VII, 15. R. Quomodo hic tam sapienter loquitur et respon-det, cum litteras numquam didicerit.

VII, 18. R. Significat Antixristum, quia cum ille uenerit propriam gloriam querit, nam, sicut apostolus Paulus dicit, extollitur super omnes, quod pro domino nominatur uel colitur. (*non?*) a domino missus sed illi propter peccata uenire permissum est.

II, 16. vergl. Beda. August. in Joann. 1796.

V, 3. Beda.

VI, 59. Aug. in Joann.

VII, 18. vgl. Aug. Beda.

IV, 7. vgl. Aug. in Joann.

VI, 58. Beda.

VII, 15. Aug. in Joann.

VII, 21. unum opus. R. Significat quod languidum curavit, qui xxx et octo annos infirmus fuit.

VII, 22. lex. R. Quia putatis ob hoc uos saluari.

150^b „ 30. R. Frustra dominum occidere temptabant ante perfinitum tempus, nam potestas in suis erat manibus.

151^a VII, 45. R. Qui ad hoc missi erant ut Jhesum apprehenderent et dixerunt *Pontifices* et *Pharisei*.

VII, 46. R. Uerum dicebant, nam nullus homo et uerus deus et uerus homo fuit.

VII, 50. R. Occulte discipulus Jhesu propter metum Judeorum.

„ 51. R. Uel morti damnet nisi ipse presens sit et sententia eius audiatur.

VII, 52. Quod seductus sis ab eo quia Galileus es). R. Si nullus propheta a Galilea non surgit, ille uero inde uenit, qui dominus est omnium prophetarum.

VIII, 1. R. Mons signat sublimitatem misericordie domini, oleum uero cuicumque liquori infunditur statim superfertur, et ideo misericordiam dei significat, quia est super omnia.

151^b VIII, 8. Quod iterum se inclinat, significat si fratrem nostrum per necessitatem iudicare debemus, nosmet ipsos post iudicium inmitem humiliemus; ad hoc eciam facit quod suis aduersariis locum dare uoluit sine rubore effugere posse.

VIII, 11. R. quia misericors fuit peccato ei indulxit ...

„ 14. Cum dominus hoc in mundum uenit ac carnem humanam suscepit a patre, tunc ueniet iterum cum carnis triumphum retulit.

VIII, 15. Hoc ita eciam intellegi ualet, quia tunc ad hoc in mundum non uenit ut iudicaret, etc.

152^a VIII, 19. Quasi dicant... nobis te patrem habere dicis, et quod tu et pater numquam segregamini et nos neminem, nisi te solum, uidemus; ostende nobis tuum patrem ut tibi credamus.

In tantum nulla est discretio inter patrem et filium, ut qui filium nouerunt eciam patrem cognoscent.

VIII, 21. Post Xristi passionem et resurrectionem duobus modis dominum querebant.....

VII, 45. vgl. Aug. VII, 46. vgl. Aug. VII, 52. Aug. Alc.

VIII, 1. Beda, Alc. VIII, 8. vgl. Glos. ord. VIII, 11. Beda. VIII, 15. Beda.

VIII, 22. Sententia eius stulta et nimis insipiens erat, si de morte sua hoc diceret.

VIII, 25. Deus dixit Moysi ego sum qui sum etc.

„ 26. In hoc potestatem iudicii se habere ostendit sed tamen tunc mundum non iudicare sed saluare uenit.

VIII, 28. Duobus modis Xristus in humanitate exaltatur, primo quod patri obediens erat usque ad mortem etc.

152^b VII, 32. nam omnes erant maledicti, qui legem ita ut scriptum erat non implebant.

VIII, 33. quia in cuius aduersarii eorum potestatem propter peccata eorum ... mancipati sunt, illi seruiebant.

VIII, 38. Quasi diceret scio me consimilem et consubstantialem esse patri et hoc testor in hoc mundo.

VIII, 39. Ad hoc eum provocabant ut Abraham uituperaret, quatenus iniuriam tanti uiri in eo uindicare possent.

VIII, 42. Ego frater uester essem et me fraterno amore diligenteris.

153^a VIII, 44. Non natura filii erant diaboli sed imitatione et officio.

Deus non creauit mendacium sed repertum est ab astuciis diaboli.

153^b IX, 2. Utrum suis an parentum peccatis illi euenerit ut cecus nasceretur. Cecus natus significat omne genus humanum, quod primi homines peccato erant cecati.

IX, 3. Nec ipsum nec parentes eius innocentes dixit, sed ad interrogata respondit, quod nec ipsius nec parentum peccata cecitate luit.

IX, 4. Dies se ipsum significat, quamdiu in mundo esset hominem perditum restaurare ac recuperare.

Nox significat tempus post finem huius uitae, quia nil boni aliquis potest operari nec poenitentia illum adiuuat.

IX, 6. Lutum significat humanitatem, sputum significat diuinitatem.

154^a IX, 14. Euangelista ideo diem, in quo factum est miraculum, narrat eo quod Judei legem male interpretabant et

VIII, 22. Alc. Glos. ord.

VIII, 25. Beda in Joh. 8, 28, Aug. Alc.

VIII, 26. Alc.

VIII, 28. Beda.

VIII, 39. Glos. ord.

VIII, 44. Beda. vgl. Aug. in J.

IX, 2. Alcuin, August.

IX, 3. Alc.

IX, 4. vgl. Aug. Beda.

IX, 6. vgl. Glos. ord.

male custodiebant; dominus sabbate eis precepit a seruilibus quiescere operibus, non a bonis uirtutibus.

IX, 17. Ex parte erat inluminatus et ex parte adhuc cecatus; ex parte, quia Xristum non cognouerat, adhuc cecus erat.
154^b IX, 24. Quasi dicerent: lauda dominum celestem a quo inluminatus es, illum nega qui dicitur Xristus.

IX, 26. Non ideo sepius interrogauerunt ut in eum credere uellent, sed quod signa eius occultare uel uituperare uoluerunt.

IX, 28. Illi putabant ut maledicerent; magis est benedictio quam maledictio; omnes Xristiani optare debent hanc maledictionem super se ipsos et super filios eorum uenire.

IX, 31. Nondum perfecte inluminatus erat; si dominus peccatores non exaudiret etc.

155^a X, 2. Qui doctrinam Xristi et uestigia Xristi sequitur, hic est uere pastor ouium.

X, 3. Ostiarius i. e. spiritus sanctus.

X, 8. Quid de prophetis et patriarchis dicimus.

158^a X, 22. R. Non illa erat dedicatio cum Salomon templum dedicauit, cum primo edificatum erat, nec hec autumnali erat tempore, nec eciam illa, quando Zorobabel et Jhesus secundo templum edificabant

X, 29. R. Manus patris et filii, una est manus ac potestas, etc.

158^b XI, 1. R. Castellum hoc non fuit earum, sed mansionem et domum in eo habuerunt.

XI, 3. R. Non ause sunt illi mandare ut ueniret et ibi eum saluaret, uel eodem loco preciperet ut saluaretur, sed quasi dicerent satis illis in hoc esse si saltim sciret.

XI, 4. Hoc ideo dixit, quia tam cito eum resuscitare uoluit.

„ „ R. Nimium apud Judeos in hoc glorificatus est, quod Lazarum suscitauit a morte, nam multi ex eis tunc in eum crediderunt.

XI, 8. R. Discipuli adhuc carnales ideo suadebant eum non mori.

XI, 9. R. Dies significat se ipsum. Duodecim hore signifi-

IX, 24. vgl. Aug.

X, 3. Beda.

XI, 3. vgl. Beda u. Aug.

IX, 28. vgl. Aug.

X, 22. vgl. Glos. ord.

XI, 9. Hieron, Beda.

IX, 31. Beda.

X, 29. Beda, Alc.

cant XII discipulos, quasi diceret sic hore diem sequuntur, ita me sequi, mihi oboedire debetis.

XI, 11. R. Sororibus et hominibus erat mortuus, sed domino dormiit, quia nemo facilius aliquem de somno ualeat resuscitare, quam dominus eum potuit de morte. Quattuor dies quibus Lazarus in sepulchro iacuit, significant quattuor mortes, quas genus humanum sibi peccatis adquisierat.....

159^a XI, 33. R. Sic propria uoluntate natus est et moritur, sic sponte propria turbatus est.

159^b XI, 39. R. Quasi diceret auferte uetus testamentum et predicate euangelium.

XI, 41. R. In hoc quod oculos leuauit ubi nobis auxilium querendum esse ostendit.

XI, 43. R. Ideo eum uocauit ex nomine, nam si diceret: mortue surge, omnes mortui resurgerent.

XI, 44. R. Instite significant assidua peccata; Sudarium significat laborem inutilem.

XI, 50. R. Ignorans ob sacerdotalem dignitatem, etc.

156^a XII, 1. Bethania non longe erat ab Jherusalem. Ob hoc ergo Jhesus ad Bethaniam uenit ante passionem, quatenus Judeorum perfidia in hoc ostenderetur, quia illum conati sunt interimere, quem sciebant uiuificatorem mortuorum esse.

XII, 2. Credendum est ad hoc cenam tunc ibi factam esse, ne emuli domini dicere possent, cum Lazarum manducantem et bibentem uiderent, ueraciter resuscitatum non esse, sed fantasma fuisse.

XII, 7. Quasi diceret: sinite illam uiuo facere quod mihi libenter mortuo faceret, si celeritas resurrectionis non impediret. In Palestinis et aliis prouinciis mos erat, quando dilectissimi eorum amici moriebantur, corpora eorum unguentis et aliis preciosis aromatibus unguerent ne putrescerent.

XII, 10. Quam stulti et ceci erant corde, eo quod putabant, quod illum interemptum resuscitare non posset, quem quattuor dies sepultum suscitauit.

156^b XII, 13. Rami palmarum significant gloriam uictorie, qua principem huius mundi uicit.

XI, 11. Beda, Aug.

XI, 33. vgl. Aug.

XI, 39. vgl. Aug.

XII, 2. vgl. Beda, ebenso Aug.

XII, 10. vgl. Beda.

XII, 16. Nam postquam spiritus sanctus super eos uenit dedit eis, ut omnes diuinias scripturas intellegere potuerint.

XII, 18. (honorifice accepit eum turba).

„ 25. Qui amat (in hoc mundo) (in futuro) (et uitam suam Xristo dat). Se ipsum significat per granum frumenti, nam si ille propter Judeorum incredulitatem non occideretur, tantum ex gentilitate fructus non multiplicaretur.

157^a XII, 27. In humanitate ad patrem orauit et humanitate turbatus est, hoc uero fieri non posset si uerus homo non esset, ita propria uoluntate natus est, ita sponte sua turbatus est. Hoc nobis ad consolationem fecit, cum nos in nostra morte contristemur, de salute tamen nostra non desperemus.

XII, 28. Ob hoc de celo ad terram descendit ut passione mea omne genus humanum redimerem et nomen tuum in resurrectione mea in omnibus gentibus clarificetur.

Nam ante secula te genui ex me eternum, eciam clarificaui te in humanitate et in baptismate et in transfiguratione, que monstrata est in monte Thabor et multis modis signis.

XII, 30. Nil ei incognitum uox dicere potuit, sed his qui presentes erant manifestari debuit.

XII, 31. foras (significat diabolum, qui antea in mundo regnabat, quod ille a iustis expelleretur). R. Non generale iudicium et illa discrecio, qua iusti a malis sequestrantur.

XII, 32. ipsum (non omnes homines sed credentes cum anima et corpore ad se traxit).

XII, 34. filius (quem dicis filium hominis).

„ 36. R. Non ut Xristiana potestate priuatus sit

„ 38. Brachium dei filius est dei, per quem pater cuncta creauit.

XII, 40. R. Tum uidet dominus hominem indurare siue obsecicare, etc.

157^b XII, 45. (Qui cognoscit filium cognoscit et patrem, quia pater et filius unum sunt).

XII, 49. R. Mandatum patris erat redemptio humani generis, quam filius a patre suscepit.

XII, 25. Beda, Aug. dem sinne nach.

XII, 38. Beda.

XII, 28. vgl. Aug.

XII, 40. vgl. Beda.

162^a XIII, 3. R. Si ei pater omnia dedit non exceptit sui perditorem, qui eum tradere debuit, si ut eo uteretur eodem modo quo uellet.

XIII, 4. (tunica nostre mortalitatis se induit).

„ 5. R. Aqua significat sanguinem suum, quem effundit in terram.

XIII, 8. R. Non putandum est quod aliorum pedes prius lauaret et postea ad sanctum Petrum ueniret, sed ab illo incipit, quia primus fuit, et, si ei non diceret quid significaret, nulli eorum pateret.

Quasi diceret si te a peccatis tuis non mundauero expres es uite eterne.

XIII, 10. Ac si diceret, qui baptizatur ab omnibus peccatis suis purgetur etc.

162^b XIII, 21. R. Sic propria uoluntate natus est.

Unum uirum e numero non merito, non specie, non uirtute.

XIII, 23. (Ipse Johannes, qui hoc euangelium scripsit). R. Non putandum est quod diligeret eum plus ceteris, sed plus eum amauit, quam ullum eorum unum quemque, eo quod uirgo electus est et in uirginitate permansit.

163^a XIII, 36. (per amorem interrogat quia magistrum sequi desiderat, sed dominus in responsione spem ei non abstulit sed dilationem ostendit).

XIV, 8. Philyppus putauit patrem maiorem esse filio.

163^b „ 16. (Paraclitus consolator dicitur).

„ 17. In humanitate rogaui patrem

Hoc significat: mundi amatores qui nihil aliud credere possunt nisi quod corporaliter cernunt.

Hoc significat: in hoc mundo consolatur eos et in futuro conducit eos ad contemplationem domini.

XIV, 18. Quasi diceret: uadam modo ad passionem et ueniam cito ad uos per meam resurrectionem.

XIV, 19. R. Nam post resurrectionem eius uiderunt eum solummodo electi eius.

XIII, 3. Aug. XIII, 5. vgl. Beda, Alc. XIII, 8. vgl. Aug., Alc. u. Beda.

XIII, 10. vgl. Aug. u. Beda. XIII, 21.. Beda, Alc., Aug.

XIII, 21. Beda. XIV, 8. vgl. Alc.

XIV, 16. Beda, Hom., Alc. XIV, 17. Glos. ord.

160^a XIV, 28. R. Secundum diuinitatem pater maior est.

„ 30. R. Non putandum est principem esse celi et terre

XIV, 31. R. Mandatum patris erat ut mundum morte sua redimeret.

XV, 6. R. Sic palmes erat siue in uite . . . siue in igne sic homines runt per iudic..

160^b XV, 13. R. In hoc enim ostenditur perfectio caritatis.

In complentione ipsius mandatorum amicie ostenditur *).

164^b XVII, 18. R. Ut purificati per baptismum predicarent remissionem et indulgentiam peccatorum.

156^a XVIII, 4. Interrogauit non quasi inscius uoluntatis eorum, sed ut scirent ipsum esse quem quererent.

XVIII, 5. Non abscondit se ab eis sed ostendit, quia uenit hora eius.

XVIII, 8. Quare non apprehenditis.

Inimicos uidet et ipsi faciunt ut iubet.

XVIII, 9. Cur eos perderet, si tunc morerentur nisi, quia nondum in eum credebant.

XVIII, 11. R. Quasi dixisset, quare resistere uis uoluntati patris omnipotentis immo et saluti tue.

XVIII, 13. R. Talibus interpretatur regnaturus et significat Judaicum populum.

Moyses iubente deo precepit ut unus pontifex princeps esset in populo.

XVIII, 15. R. Sequitur eum sanctus Petrus, uel amore magistri, uel humana curiositate scire uolens quid pontifex iudicaret de Jesu, utrum eum neci addiceret an flagellis caesum dimitteret.

XVIII, 16. condiscipuli suum esse . . . **).

165^b „ 18. R. Cum eis se calefecisse dicitur Petrus, quia necdum calore sancti Spiritus erat inflammatus, sed magis

XIV, 28. Beda.

XV, 6. vgl. Aug.

XVIII, 4. Alcuin.

XVIII, 9. Beda, Aug., Alc.

XVIII, 13. Alcuin.

XIV, 30. Aug., Alc.

XV, 13. vgl. Beda.

XVIII, 5. Alcuin.

XIV, 31. Beda.

XVII, 18. Alcuin.

XVIII, 8. Beda, Aug.

XVIII, 11. Alcuin.

XVIII, 15. Alcuin.

*) Das weitere verwischt und unleserlich.

**) Verwischt.

propter cupiditatem temporalis uite se cupiebat protegere,
quam caritate Xristi animam ponere.

XVIII, 19. R. Non cognoscende ueritatis amore interro-
gauit, sed ut causam inueniret, quia eum accusare potuissent
et tradere romano presidi dampnandum.

XVIII, 21. R. Quasi dixisset: quid me interrogas atque
ueritatem non desideras, sed quem damnare cupis.....

XVIII, 24. R. Hi duo Annas et Caiphas principes sacer-
dotum fuerunt.....

XVIII, 27. R. Ecce medici completa est predicatio et egroti
presumptio conuicta est.

XVIII, 28. R. Pilatus in domo Caiphe pretorium habebat
et tanta fuit amplitudo domus, ut utrosque capere posset et
seorsum habitantem dominum et seorsum iudicem (Pilatus)
ferret.

166^a XVIII, 33. R. His uerbis ostendit Pilatus hoc Iudeos
Jhesu obiecisse criminis, quod se regem Iudeorum esse diceret.

XVIII, 35. R. Tamquam diceret: si te regem negas, quid
fecisti ut tradereris mihi.

XVIII, 36. R. Non ait: regnum meum non est hic, sed
non est hinc.

XVIII, 40. R. Barrabas iste filius magistri eorum inter-
pretatur i. diaboli, qui magister fuit olim huic latroni in
scelere suo uel Iudeis impietate perfidie sue.

166^b XIX, 5. R. Quasi diceret si regi inuidetis iam parcite
quia deiectum uidetis etc.

XIX, 11. R. Ubi non respondebat ut ouis siluit, ubi
respondebat sicut pastor docebat.

Quia ille tue potestati traditur per inuidiam.

XIX, 12. R.¹ Pilatus ergo studiosus deinde ad liberandum
Jhesum cogitauit ne haberet peccatum occidendo sibi traditum
innocentem.

R.² Maiorem timorem putauerunt Pilato ingerere terrendo
de Cesare etc.

XVIII, 19. Alc.

XVIII, 21. Alc.

XVIII, 24. Beda, Aug., Alc.

XVIII, 27. Beda, Aug., Alc.

XVIII, 28. Beda, Alc.

XVIII, 33. Alcuin.

XVIII, 35. Beda.

XVIII, 36. Beda.

XVIII, 36. Beda, Matth. 27

und 26; Alcuin.

XIX, 5. Beda, Alcuin.

XIX, 11. Beda.

XIX, 12. R.¹ Alc. Aug.

R.² Aug., Beda, Alc.

XIX, 14. R. Parasceue dicitur sexta hora, qua preparabant Iudei que eis in sabbato ad uictum uel ad aliud quodlibet necessaria erant.

XIX, 15. Ipse adhuc terrorem, quem de Cesare injecerant, superare conatur, ignominiam eorum uolens frangere dicendo: regem uestrum crucifigam?

167^a XIX, 17. R. Hic queritur quomodo Johannes dicat ipsum Jhesum portasse crucem suam, cum Mattheus scribit Symonem Cyrenensem portasse pro Jhesu. Hoc intelligendum quod primus Jhesus portabat crucem et postea Symon.

XIX, 18. R. Caluarie erat locus propter caluitiem hominis . . . dictus . . .

XIX, 20. R. Dominus extra portam crucifixus est; per euersionem uero Hierusalem ab Elio Adriano ipsa ciuitas . . . murorum ambitu circumdata est.

XIX, 22. R. Si corrumpi non potest quod Pilatus dixit, corrumpi potest quod ueritas dixit: rex sum Judeorum.

XIX, 23. R. Quadripartita uestis figurat ecclesiam eius quadripartitam etc.

XIX, 25 R. Soror matris Jhesu Maria fuit et erat uxor Cleope, que genuit Jacobum et Joseph, ideoque nunc Maria Jacobi, nunc Maria Josephi ab euangelista appellatur. Maria Magdalena soror erat Lazari; de loco Magdala dicta est Magdalena. Salome uxor fuit Zebedei, que edidit Jacobum et Johannem.

167^b XIX, 30. R. Quis ita dormit quando uoluerit sicut Jhesus mortuus est quando uoluit etc.

XIX, 31. R. Ne pendentes in crucibus magnum diem festum diurni sui cruciatus horrore foedarent.

XIX, 34. R. Prima mulier facta de latere uiri dormientis et appellata est uita materque uiuorum.

R.² Uigilantissime loquitur euangelista; non dixit latus eius percussit aut uulnerauit, sed aperuit ut illac quodammodo uite ostium panderetur, unde sacramenta ecclesie manauerunt, sine quibus ad uitam eternam non peruenitur.

XIX, 14. vgl. Beda 19, 17 Aug. XIX, 15. Beda. XIX, 22. Beda.

XIX, 23. Beda. XIX, 25. vgl. Beda u. Alc. XV, 42. XIX, 30. Beda, Alc. XIX, 31. Beda, Aug., Alc. XIX, 34. Beda, Aug., Alc. R.² Beda, Aug.

XIX, 38. R. Propter metum Iudeorum Joseph occulte discipulorum esse Christi, quia adhuc habuit spem timoris et nondum uiuebat in eo spiritus amoris.

XIX, 39. R. Hec p.... ideo ferebat sepulture eius officio ut his unicum corpus diutius maneret in putribile.

XIX, 41. R. Sic in Marie uirginis utero nemo ante illum uel post illum conceptus est, sic in hoc monumento nemo ante illum uel post illum sepultus est.

168^a XX, 6. R. Duo discipuli significant duos populos, Iudeum scilicet et gentilis populus. Sanctus Johannes prior ad monumentum uenit, attamen non introire presumit, significat Synagogen Iudeorum, que multa de surrectione et de adventu Christi audierat et tamen in eum credere nolebant...

XX, 8. R. Uidit inane ubi iacebat et credidit ita esse, ut mulier dixit, quod corpus furatum esset.

168^b XX, 13 R. Non enim uocauit eum ideo ex nomine, quia putauit quemque scire quem quereret et quem maxime amaret.

XX, 14. R. Quamdiu eam ex communi nomine uocauit, eam dicens mulierem, non cognouit eum, ac statim ut proprio nomine eam nominauit ab ea cognitus est.

XX, 22. Discipulis spiritus sanctus bis datus etc.

169^a XX, 29. R. Hoc uerbo significat nos omnes, qui eum numquam corporaliter uiderimus etiam in eum credimus.

XXI, 1. R. Decies uisus est dominus discipulis a prima die resurrectionis sue usque ad ascensionem eius. Primo apparuit Marie Magdalene flenti ad monumentum, secundo eidem Marie, matri Jacobi; tertio Symoni Petro, quamvis euangelista non dicat quomodo ei apparuisset, tamen scimus quod ei apparuit; quarto Cleope et socio eius apparuit euntibus in Emmaum; quinto apparuit discipulis cunctis ianuis clausis, quando Thomas non erat cum eis; septimo piscatoribus ad mare Tiberiadis, octauo in monte Galilee duodecim illis; nono ingredientibus; decimo uiderunt eum cum.....*).

169^b XXI, 15. R. Simon dicitur oboediens; hoc nomine dominus nominauit Petrum quatenus ostenderet illos dignos esse

XIX, 41. Beda, Alc.

XX, 6. Gregor. Hom. 22, 5, Alc.

XX, 8. Beda.

XX, 29. Alc., Greg.

*) Verwischte.

eius dilectione, qui maiori oboedientia eius mandatis obsequant.

Id. Non ausus est dicere se illum plus ceteris amare.

XXI, 17. Meas non tuas, ac si diceret scito eas a me tibi commendatas esse. Ad hoc dominus tertio Petrum an se diligit interrogat, in trina confessione absolveret uincula trine negacionis.

170^a XXI, 18. In extensione manuum significat quod crucifi figi debuerat; in cinctione significat uincula, quibus a persecutoribus suis arcendus erat; in ductu alterius significat acerbitatem martirii, quam corporalis infirmitas horrebat, quamuis Spiritus libenter pro domino sustineret.

XIX, 17. vgl. Beda. Glos. ord.